

Prešporský kandidát na funkciu protomedika Uhorska: Pavol Kolbány (1758 – 1816)

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Pediatr. prax, 2016, 17(3): 134

Dňa 9. januára 1799 zomrel Gábor Veza, protomedik, krajinský hlavný lekár Uhorska (dnešnými pojmami: minister zdravotníctva). Bol vypísaný súbeh. Prihlásilo sa 13 kandidátov: päť profesorov lekárskej fakulty v Pešti resp. 8 župných alebo mestských lekárov. Medzi nimi Samuel Lissoviny župný lekár Zvolenskej stolice a Pavol Kolbány z Prešporku (Bratislavy). Tibor Győry v monografii „História lekárskej fakulty 1770-1935“ tvrdí, že Kolbány bol úradným mestským fyzikom v Prešporku a ako jediný mal aj odporúčací list. Nie hocijaký! Podľa Győryho sám panovník vo dvornom dekréte odporúčal Kolbányho na funkciu protomedika. Ako sa to dalo očakávať, vymenovaný bol profesor Ferenc Schraud. Pre nás je však zaujímavejšie stanovisko miestodržiteľskej rady: Kolbányho odmietli, lebo „o prípadných zásluhách Kolbányho nič nevieme“.

Nemali sme možnosť prečítať si panovníkov dekrét, ale zásluhy 41-ročného Kolbányho, absolventa viedenskej fakulty (1786), nemohli byť neznáme pánom miestodržiteľskej rady. Je pravda, že – napriek tvrdeniu Győryho – neboli ani len mestským lekárom, bez úradnej funkcie praktizoval v Prešporku, ale jeho meno už bolo

známe v monarchii. Už roku 1791 vydal knihu „Ungarische Giftpflanzen“ čiže o jedovatých rastlinách v Uhorsku k zabráneniu tragických prípadov zo zámeny rastlín. O rok neskôršie podobným cieľom vyšla jeho Rozprava (Abhandlung) o v domácnosti sa vyskytujúcich jedoch. A do tretice: roku 1798 vydal vo Viedni 412-stranovú prácu o „prírodopisu jedov“ (Giftgeschichte) v živočíšnej, rastlinnej a minerálnej ríši. Bol teda znamenitým prikopníkom toxikológie v nemecky hovoriacich krajinách. Úradnou rečou miestodržiteľskej rady však bola latinčina...

Neúspech v súbehu ho neodradil od vedeckej a verejnoprospešnej aktivity. Keď začiatkom 19. storočia Jennerova myšlienka o očkovaní proti kiahňam sa rozšírila z Viedne aj do Prešporku, Kolbány bol medzi priekopníkmi vakcinácie. Pritom dobre vedel, že k úspechu je potrebné poučiť obyvateľstvo, preto na stránkach Pressburger Zeitung publikoval seriál o výhodách vakcinácie. Vydal aj brožúrku o vakcinácii Einleitung... čiže Úvod do úplnej rozpravy o kravských kiahňach (1802).

Ďalšie zásluhy získal Kolbány, rodák z novohradského Ozdina, v boji proti ostatným infekčným chorobám. Bol propagátorom liečby

vlažnou a studenou vodou – svoje skúsenosti uverejnil r. 1808. Vodoliečbu aplikoval u pacientov trpiacich na „šarlachovú horúčku“ resp. na škvrnitý týfus, ktorý bol zavlečený do Prešporku počas napoleonských vojen.

Napriek tomu, že Pavol Kolbány bol celý svoj život „len“ praktickým lekárom, svojim prírodovedeckým a lekárskeým bádáním prispel účinne do rozvoja toxikológie, botaniky a náuky o infekčných chorobách. Bol dopisujúcim členom prírodovednej spoločnosti v Erlange a Halle. Právom sa dostal do knihy Priekopníci vedy a techniky na Slovensku (1. zv., 1986), kde I. Hrabovec vyzdvihol hlavne jeho zásluhy v oblasti botaniky. Zomrel pred 200 rokmi, 16. apríla 1816. Bolo by žiaduce, aby o jeho zásluhách vedeli aj lekári, najmä pediatri – Kolbányho priekopnícke pokusy sa týkali hlavne liečby a prevencie chorôb detí.

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1, 810 00 Bratislava
kiss.agi@panelnet.sk